

PAWEŁ BREZDEŃ

Uniwersytet Wrocławski

**WPLYW BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI
ZAGRANICZNYCH NA ROZWÓJ REGIONALNEJ
I LOKALNEJ PRZESTRZENI GOSPODARCZEJ
W WOJ. DOLNOŚLĄSKIM**

Abstract: Direct foreign investments can have a positive impact on a region's economy, among others through an increase of production and employment, as well as an influx of capital allowing for restructuring the region's economy. They can also bring new technologies as well as new methods of organisation and management. Often what happens is an improvement on the quality of production, and an increase and diversification of export. The biz which flow into a region contribute to the process of transforming the economic system, to the acceleration of privatisation and also stimulate competition in a region. (Kozuch 1998).

A significant moment for the development of direct foreign investments in the Low Silesia region was the year 1992, in which the macroeconomic indicators (inflation rate, gross national product) reached a level which encouraged investing in Polish economy. Characteristic for the Low Silesia region is a big number of subjects using foreign capital. The subjects localised in the region at the end of 1999 amounted to 10 per cent all the companies using foreign capital in the country.

According to National Agency for Foreign Investments the estimated cumulated biz value in the region at the end of 1999 was over 1.9 milliard of USD, being as little as 5.5 per cent of the foreign capital involved in Poland (PAIZ – National Agency for Foreign Investments – 1999). Still, the estimated value places the Low Silesia region on the 4th position in the country.

The spatial distribution of the biz as to the number of subjects using foreign capital, as well as their value, show in the Low Silesia region large spatial diversity through the region's districts. Companies which use foreign capital are concentrated around the area of the region's biggest city Wrocław. A large concentration of such subjects in the region, however, occurs also in the district cities: Jelenia Góra, Legnica and Wałbrzych.

Numerous subjects using foreign capital have also been present in the districts located along the borders with Czech Republic and Germany. The highest biz value in Low Silesia takes place in Wrocław itself, where the foreign investors have located capital up to 1 milliard USD (50 per cent of the region's whole). The economic indicators for the particular property sectors in the Low Silesia region in 1999 show, that the subjects belonging to foreign capital were more often characterised by higher economic activity and productivity than subjects from other property sectors. The widespread participation of local and foreign co-operators in foreign investments in the region proves, that the biz conducted in the region contribute to growing internationalisation of the region's economy, as well as help to 'root' the biz in the regional and local economy.

It also seems that biz in the region have a positive and beneficial impact on its job market.

The spatial distribution of investment expenditure taken by the foreign investors for the purpose of gaining new property objects in the region is also quite varied. There is a correspondence between the spatial distribution of investment expenditure figures and the biz values.

The research done on the biz shows, that they largely influence the positive development of the regional and local economic space of the region.

Wstęp

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (biz) należą do podstawowych form przepływów kapitałowych w gospodarce światowej. W porównaniu z tradycyjnymi przepływami międzynarodowymi cechują się znaczną dynamiką rozwoju, która jest podyktowana postępującym procesem globalizacji i internacjonalizacji przedsiębiorstw (Kudęłko 1996).

Międzynarodowe przedsiębiorstwa wchodząc na rynki doprowadzają do ich umiędzynarodowienia oraz do internacjonalizacji całej działalności gospodarczej (Hill, Johnes 1992)

1. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a gospodarka regionu

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne oddziałują na gospodarkę regionu w sposób analogiczny do wpływu na gospodarkę krajową. Wpływ tych inwestycji może zaznaczać się w sposób bezpośredni i pośredni (Jodkowski 1996).

Bezpośrednie efekty inwestycji zagranicznych w regionie (Kozuch 1998) są związane w sposób szczególny z napływem kapitału umożli-

wiającego restrukturyzację gospodarki regionu. Pozwalają także na wzrost produkcji i zatrudnienia. Istotnym efektem omawianych inwestycji w regionie jest transfer nowoczesnych technologii do przedsiębiorstw regionu oraz zastosowanie w nich nowoczesnych metod organizacji i zarządzania. Niejednokrotnie inwestycje zagraniczne powodują poprawę jakości produkcji, a także wzrost i dywersyfikację eksportu. Ponadto bezpośrednie efekty zagranicznego inwestowania w regionie obejmują (Kozuch 1998):

- wpływ na lokalne środowiska biznesu;
- wpływ na stan środowiska naturalnego;
- podnoszenie kwalifikacji zawodowych i poziomu wynagrodzeń;
- wpływ na konkurencję na rynku lokalnym.

Pośredni wpływ na sytuację gospodarczą regionu realizuje się przez oddziaływanie na całą gospodarkę narodową i uwidacznia się w postaci następujących efektów (Jodkowski 1996):

- procesu transformacji systemu, w tym tworzenia nowych instytucji;
- przyspieszenia prywatyzacji;
- stymulowania konkurencji.

Wyżej wymienione efekty bezpośrednich inwestycji zagranicznych powodują poprawę konkurencyjności zarówno regionalnej, jak i lokalnej gospodarki. Jednym z podstawowych czynników wzrostu konkurencyjności gospodarek za przyczyną omawianych inwestycji jest transfer nowych technologii. Dokonany transfer nowoczesnych technologii uzyskanych w wyniku B+R obejmuje nie tylko konkretne rozwiązania produkcyjne ale także umiejętności (*know how*) oraz możliwą dyfuzję technologii do innych dziedzin gospodarki regionu. Dyfuzja ta może następować np. w wyniku efektu uczenia się, uświadamiającego firmom regionu goszczącego możliwości w zakresie stosowania nowych technologii i procesów produkcji (tzw. technologiczne efekty zewnętrzne) (*Transnational corporations... 1988*).

Oprócz technologicznych efektów zewnętrznych, związanych z napływem inwestycji zagranicznych mogą wystąpić tzw. pieniężne efekty zewnętrzne, kiedy rozwój pewnych gałęzi przemysłu wywiera wpływ na rozwój innych gałęzi za pomocą siły nabywczej i oszczędności konsumentów (horyzontalne efekty zewnętrzne) oraz kiedy rozwój jednego przemysłu oddziałuje na zyskowność innych przemysłów (wertikalne efekty zewnętrzne) (Witkowska 1996). Występowanie powiązań i efektów zewnętrznych powstałych w wyniku biz między firmami krajowymi a korporacjami Duning (1995) nazywa efektem przenikania (*spillover effect*). Dokonujący się w wyniku lokalizacji inwestycji zagra-

nicznych w regionie transfer technologii może przyczyniać się do wzrostu gospodarczego całego obszaru. Pojawiające się nowe technologie w regionie mogą także powodować korzystną restrukturyzację całej jego gospodarki i dokonywać zmiany w strukturze handlu (Czerwieńiec 1990). Bardzo korzystnym zjawiskiem jest przenoszenie części działalności B+R z firmy macierzystej na jej filię zlokalizowaną w danym regionie. Zjawisko przenoszenia tej działalności występuje względnie rzadko. (Dziemianowicz 1997).

Należy zwrócić uwagę, że ujawnienie korzyści z tytułu transferu technologii do przedsiębiorstw regionu zależy nie tylko od skali i struktury gałęziowej napływającego kapitału, ale także od stopnia zaawansowania procesów transformacji gospodarczej w regionie (Witkowska 1996).

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne odgrywają ważną rolę w kształtowaniu zatrudnienia w regionie. Mogą wpływać na siłę roboczą w sposób ilościowy i jakościowy. Wpływ ilościowy jest mocno uzależniony od charakteru inwestycji i wprowadzonych technologii. Inwestycje typu *greenfield* wiążą się z tworzeniem dodatkowych miejsc pracy. Ich liczba zależy od zastosowanych w przedsiębiorstwie technologii, tzn., czy są to technologie pracochłonne, czy kapitałochłonne, generujące relatywnie mniejszy popyt na pracę. Inwestycje polegające na przejęciu istniejącej firmy (*brownfield*) mogą z kolei doprowadzić do redukcji miejsc pracy, przynajmniej w początkowej fazie reorganizacji przedsiębiorstwa. W dłuższym okresie wraz ze wzrostem produkcji całkowity efekt może być pozytywny (Luc 2000).

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne mogą wpływać na wzrost gospodarczy regionu i powodować pożądane zmiany strukturalne w jego gospodarce. Inwestycje te zwiększają przewagę konkurencyjną całej gospodarki regionu przyjmującego kapitał w stosunku do innych gospodarek. Na istnienie związków między wyżej wymienionymi zjawiskami zwrócił uwagę Ozawa, który wprowadził do teorii Portera czynnik *biz* i wskazał na ich aktywną rolę we wzmacnianiu lub przemieszczaniu przewagi komparatywnej między krajami (Luc 2000). Według Ozawy warunkiem uzyskania korzyści z napływu inwestycji zagranicznych w postaci restrukturyzacji i przyspieszenia wzrostu gospodarczego jest stosowanie strategii proeksportowej i „otwarcie” gospodarki (zorientowanie na zewnątrz). Otwarcie to jest związane z tworzeniem sprzyjającego klimatu dla napływu kapitału zagranicznego do regionu (Wysokińska 1998). Duża inwestycja w regionie przyciąga konkurentów (efekt naśladownictwa), a także mniejsze firmy będące kooperantami, dlatego wpływ tych inwestycji na gospodarkę regionu może być spotęgowany.

Ponadto bezpośrednio inwestycje zagraniczne mogą sprzyjać rozwijaniu kontaktów gospodarczych danego regionu z zagranicą, przez co zwiększać stopień internacjonalizacji gospodarki regionu. Sprzyjają także poprawie zaopatrzenia na rynku, przez wspólne przedsięwzięcia z partnerem miejscowym dają możliwość wykorzystania wytworzonych przez inwestora zagranicznego sieci handlowych i kooperacyjnych (Dziemianowicz 1997).

Należy jednak pamiętać o możliwości negatywnego oddziaływania inwestycji zagranicznych na gospodarkę regionu. Przedsiębiorstwa zagraniczne dysponują znacznym kapitałem, nowoczesną technologią i techniką zarządzania, dużą mobilnością i łatwością wykorzystania swoich atutów w różnych częściach świata. Równoległe bowiem z walką konkurencyjną przedsiębiorstw trwa walka między krajami, regionami, a nawet miastami o kolejnych inwestorów. W większości przypadków regionom bardziej zależy na pozyskaniu inwestora, niż inwestorom na lokalizacji w konkretnym obszarze. Tak więc sytuacja poszukujących inwestora jest nieco słabsza od poszukującego miejsca lokalizacji (Dziemianowicz 1997).

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne mogą osłabiać, a nawet eliminować konkurencję na rynku regionalnym i lokalnym. Może to być efektem większej efektywności produkcyjnej w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym w stosunku do regionalnych podmiotów, a także antykonkurencyjnych praktyk lub rezultatem tworzenia niekorzystnych warunków przez inwestora zagranicznego (Kozuch 1998). Skutkiem takiego działania może być zmniejszanie się liczby lokalnych podmiotów, a w konsekwencji wzrost bezrobocia w regionie (Luc 2000).

Niekorzystnym zjawiskiem dla gospodarki regionu jest również sytuacja, kiedy inwestycje zagraniczne funkcjonują na zasadzie samowystarczalności, czy tzw. enklaw. Enklawowy typ aktywności gospodarczej uznawany jest za typowy przypadek „wzrostu bez rozwoju”, co oznacza, że w danej gospodarce nie dokonują się istotne przemiany w jej strukturze (Czerwieniec 1990). Dlatego należy mieć na uwadze stopień asymilacji i „zakorzenienia” bezpośrednich inwestycji zagranicznych w gospodarce regionu, tzn., czy firma kooperantów zlokalizowanych w regionie współpracuje z miejscowymi ośrodkami badawczymi, czy zaopatruje region w produkowane przez siebie wyroby itp. Im silniejsze są te powiązania z regionem, tym większe mogą być korzyści bezpośrednio, jak i mnożnikowe danej inwestycji (Czerwieniec 1990).

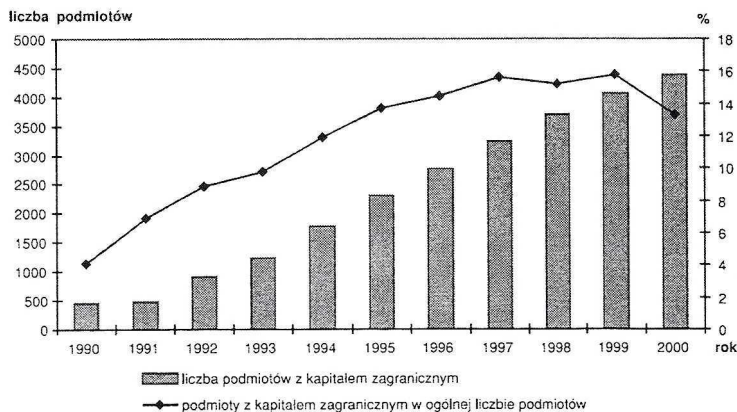
Jednak ogólny bilans zysków i strat krajów (regionów) przyjmujących biz jest na pewno dodatni, potwierdzają to starania rządów

państw, władz regionalnych i lokalnych o przyciągnięcie inwestycji zagranicznych do swoich obszarów.

2. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w gospodarce woj. dolnośląskiego

Ważnym momentem dla rozwoju bezpośrednich inwestycji zagranicznych w regionie dolnośląskim stał się 1992 r., w którym wskaźniki makroekonomiczne (stopa inflacji, produkt krajowy brutto) osiągnęły poziom zachęcający do inwestowania w gospodarkę Polski. Według stanu na koniec 1999 r. w woj. dolnośląskim zarejestrowanych było w systemie REGON 4066 spółek z udziałem kapitału zagranicznego (*Biuletyn Statystyczny... 2000*). Podmioty te stanowiły ok. 10% spółek z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce.

Warto zwrócić uwagę, że mimo nasilającego się napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do omawianego regionu i zwiększającej się liczby podmiotów z kapitałem obcym (ryc. 1) od połowy lat 90. obserwuje się zmniejszoną liczbę rejestracji nowych podmiotów – z 500 w 1995 r. do ok. 450 w 1996 i 382 w 1999 r. Kolejne lata charakteryzują się także dalszym i znacznym spadkiem przyrostu podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie (w 2000 r. przyrost o 313 podmiotów,

Ryc. 1. Liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym i ich udział w ogólnej liczbie podmiotów w woj. dolnośląskim

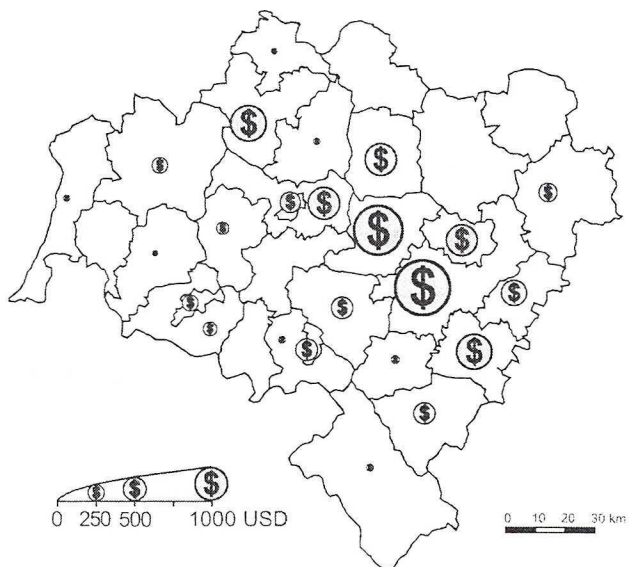
Źródło: Opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych województw GUS i rejestrów sądów gospodarczych.

w 2001 r. – 190). W rezultacie udział podmiotów z kapitałem zagranicznym wśród ogółu zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w regionie ulegał po okresie wzrostu stopniowej stabilizacji, a następnie obniżeniu. Charakter tych prawidłowości koresponduje z sytuacją kapitału obcego na tle ogółu podmiotów gospodarczych w kraju. W 1999 r. udział podmiotów z kapitałem zagranicznym w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych woj. dolnośląskiego wynosił – 15,8% i był wyższy od krajowego – 12,3%, zaś w 2000 r. odpowiednio 13,3% i 11,6% (por. Chojna 2001). Zagraniczne przedsięwzięcia inwestycyjne pod względem liczby projektów, jak i ich wartości wykazują w woj. dolnośląskim znaczne przestrzenne zróżnicowanie. Podmioty z kapitałem zagranicznym koncentrują się głównie na obszarze największego miasta regionu – Wrocławia, gdzie w 1999 r. zarejestrowanych było 47% ogółu podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie oraz na obszarze powiatów leżących w strefie bezpośredniego oddziaływania stolicy województwa.

Znaczna koncentracja podmiotów z kapitałem zagranicznym występuje w miastach na prawach powiatu: Jeleniej Górze, Legnicy i Wałbrzychu. Liczne podmioty z kapitałem obcym były obecne również w powiatach leżących wzdłuż granicy z Niemcami i Czechami. W przypadku tych ostatnich, możemy zauważyć wpływ bliskości granicy państwowej na aktywność, często drobnych inwestorów zagranicznych. W powiatach nadgranicznych bowiem znaczny udział w działalności gospodarczej podmiotów z kapitałem obcym ma handel na bazarach.

Według Państwowej Agencji Inwestycji Zagranicznych (od czerwca 2003 r. Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych) oszacowana skumulowana wartość biz w województwie na koniec 1999 r. wyniosła ponad 1,9 mld USD i stanowiła zaledwie 5,5% kapitału zagranicznego zaangażowanego w Polsce (*Baza największych inwestorów...* 2000). Wartość ta plasuje jednak woj. dolnośląskie na czwartej pozycji w kraju, po woj. mazowieckim, wielkopolskim i śląskim, a przed małopolskim i pomorskim (*Baza największych inwestorów...* 2000). Podobnie, jak w przypadku rozmieszczenia podmiotów z kapitałem obcym wartość dokonanych inwestycji zagranicznych w województwie wykazuje znaczne przestrzenne zróżnicowanie. Największa ich wartość na Dolnym Śląsku występuje w samym Wrocławiu, gdzie inwestorzy ulokowali kapitał sięgający blisko 1 mld USD (50% całości w regionie). Inwestycje o dużej wartości występują ponadto na obszarze powiatów: wrocławskiego (szczególnie w gminie Kobierzyce, na obszarze której, w tzw. *węźle bielańskim*, ulokowano inwestycje o łącznej wartości 345 mln USD), średzkiego, polkowickiego, oleśnickiego, oławskiego, a także w miastach na prawach powiatu.

Inwestycje zagraniczne są praktycznie obecnie na obszarze każdego dolnośląskiego powiatu. Inwestycje większej wartości (powyżej 1 mln USD) zostały dokonane w 75% powiatów województwa. Obecność inwestycji zagranicznych w tak wielu powiatach województwa może świadczyć o coraz większej roli, jaką odgrywają one w gospodarce całego regionu. Wartość dokonanych w regionie biz może wskazywać na przechodzenie inwestycji od fazy penetracji do fazy ekspansji (Kostrubiec, Łoboda 1997). Przeciętna wartość kapitału zagranicznego *per capita* w omawianym regionie wyniosła w 1999 r. 707 USD. Stanowiła ona ok. 78% przeciętnej wartości kapitału obcego przypadającego na jednego Polaka. Zróżnicowanie przestrzenne wartości kapitału zagranicznego przypadającego na jednego mieszkańca w powiatach Dolnego Śląska ukazuje ryc. 2. Największą wartość tego wskaźnika osiągają powiaty sąsiadujące z Wrocławiem (wrocławski – 2816 USD, średzki 2271 USD). Należą one jednocześnie do powiatów o najwyższej wartości kapitału zagranicznego przypadającego na jednego mieszkańca w Polsce.

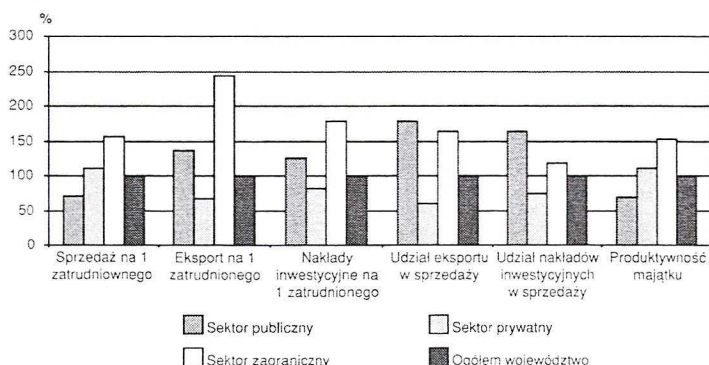

Ryc. 2. Wartość kapitału zagranicznego przypadająca na jednego mieszkańca w powiatach woj. dolnośląskiego (stan w 1999 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PAIZ (2000).

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne przez stosowanie nowoczesnych technologii i rozwiązań w zakresie organizacji procesu produkcji, mogą pozytywnie i stymulująco oddziaływać na gospodarkę regionu, w którym są posadowione. Mogą wspierać eksport, przekształcać niekorzystne struktury funkcjonalno-przestrzenne danego obszaru, a tym samym wspierać rozwój gospodarczy całego regionu. Wybrane wskaźniki gospodarcze dla poszczególnych sektorów własności w woj. dolnośląskim ukazują, że podmioty należące do kapitału zagranicznego, częściej charakteryzowały się wyższą aktywnością gospodarczą i produktywnością, niż podmioty z innych sektorów własności.

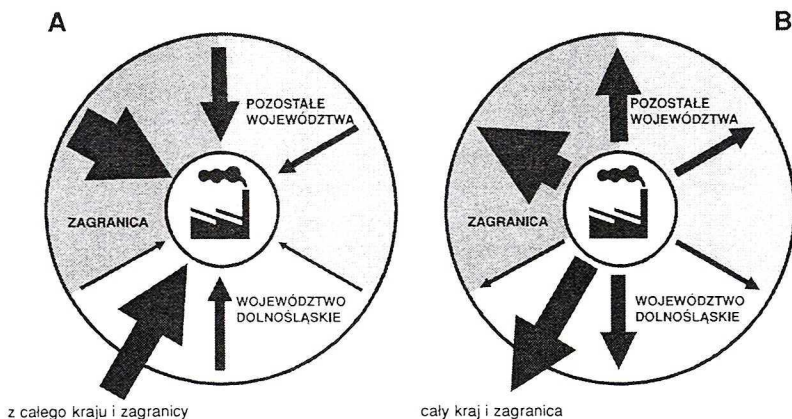
Porównanie wybranych wskaźników gospodarczych zasadniczo potwierdza większą konkurencyjność sektora własności zagranicznej w stosunku do sektora własności prywatnej i krajowej publicznej, chociaż nie jest ona tak znaczna, jak w przypadku innych województw (Gawlikowska-Hueckel 2000). W woj. dolnośląskim w sektorze zagranicznym widoczne jest lepsze gospodarowanie czynnikiem pracy, jak i obecność nowocześniejszych technologii w stosunku do podmiotów z pozostałych sektorów (wyższe wartości przy sprzedaży, eksporcie i nakładach inwestycyjnych na 1 zatrudnionego oraz przy produktywności majątku) (ryc. 3). Omawiane inwestycje należy zatem traktować jako jeden z najbardziej efektywnych kanałów transferu technologii i tworzenia innowacyjności gospodarki regionu.

Ryc. 3. Porównanie wybranych wskaźników gospodarczych sektorów własności w woj. dolnośląskim w 1999 r. (województwo = 100).

Źródło: Gawlikowska-Hueckel (2000).

Z przeprowadzonych badań wśród inwestorów zagranicznych w woj. dolnośląskim wynika, że blisko 40% z nich dokonuje importu zaopatrzeniowego wyłącznie z zagranicy (ryc. 4A). Największą grupę spośród badanych stanowiły jednak podmioty, które miały zdywersyfikowane źródła pochodzenia surowców i materiałów wykorzystywanych w działalności w regionie. W ich przypadku potrzebne materiały i komponenty pochodziły zarówno z zagranicy, pozostałych województw Polski, jak i woj. dolnośląskiego. Porównanie struktury pozyskiwania surowców i struktury rynków zbytu produktów i usług podmiotów z kapitałem zagranicznym na Dolnym Śląsku pozwala zauważyć, że dużą rolę w lokowaniu inwestycji zagranicznych odgrywają niższe koszty prowadzenia działalności, a także chłonność rynku. Niższe koszty produkcji i chłonność rynku pełnią więc istotną funkcję w rozwoju regionalnej i lokalnej gospodarki województwa pod wpływem dokonanych biz. Zdecydowana większość ankietowanych inwestorów zbywa wytworzone w regionie produkty i usługi za granicą (73%), wśród których blisko dla 30% badanych, rynkiem zbytu są wyłącznie inne kraje. (ryc. 4B). W przeważającej części rynkami zbytu za granicą, wytworzonych na Dolnym Śląsku produktów i usług, były państwa Unii Europejskiej, a szczególnie Niemcy. Do tego kraju w przypadku 20% przebadanych kierowana była cała war-

Ryc. 4A – Pochodzenie surowców i materiałów wykorzystywanych w działalności gospodarczej przez podmioty z kapitałem zagranicznym w woj. dolnośląskim.

4B – Rynki zbytu podmiotów z kapitałem zagranicznym prowadzących działalność gospodarczą w woj. dolnośląskim.

Źródło: Opracowanie na podstawie badań ankietowych autora przeprowadzonych w latach 2000–2001.

tość ich produkcji i świadczonych usług. W przypadku kolejnych 22% inwestorów, Niemcy były obszarem sprzedaży wyrobów, które jednocześnie zbywano w innych krajach. W rezultacie wytworzone produkty i usługi w woj. dolnośląskim przez biz trafiły, aż w przypadku 42% inwestorów do Niemiec (por. Haas, Łoboda 1999). Niepokojącym zjawiskiem dla rozwoju regionalnej i lokalnej gospodarki województwa są pętle importowo-eksportowe obserwowane w większości inwestorów pochodzących z krajów, które najliczniej reprezentują inwestycje zagraniczne w regionie. Mogą one bowiem wskazywać na pojawiający się symptom drenażu regionalnej gospodarki.

Z przeprowadzonych w województwie badań wynika, że 45% badanych inwestorów ma kooperantów w Polsce i w regionie. Rosnące więzi kooperacyjne między inwestorami zagranicznymi w województwie a podmiotami macierzystymi mogą wpływać na zwiększanie stopnia „zakorzenienia” tych inwestycji w gospodarce regionu, a tym samym w sposób trwały stymulować rozwój gospodarczy całego regionu. Obecność znacznego udziału kooperantów zagranicznych wśród inwestorów zagranicznych (41% wskazań) pozwala sądzić, że dokonane w regionie inwestycje zagraniczne mogą przyczynić się do wzrostu internacjonalizacji gospodarki województwa, a tym samym wzrostu powiązań gospodarki województwa z gospodarkami innych regionów Europy i świata (Haas, Łoboda 1999).

Analiza powiązań gospodarczych (obszary pozyskiwania surowców, rynki zbytu, kooperanci, dystrybutorzy) wskazywanych przez respondentów uwidacznia powiązanie przez dokonane inwestycje gospodarki województwa, szczególnie z gospodarkami krajów Unii Europejskiej.

Inwestycje zagraniczne w regionie nie tylko wiążą jego gospodarkę z gospodarkami krajów pochodzenia kapitału, ale także rozszerzają te powiązania na inne kraje. Najmocniej jednak powiązały one gospodarkę województwa z gospodarką Niemiec (szerzej Brezdeń 2002). Zlokalizowane zagraniczne przedsięwzięcia inwestycyjne oddziałują także na wewnętrzne powiązanie gospodarcze między regionami kraju (tab. 1). Analiza tych powiązań wskazuje, że dokonane na Dolnym Śląsku inwestycje tworzą więzi gospodarcze nie tylko z podmiotami gospodarującymi na obszarze województwa, ale także łączą region z najsilniejszymi gospodarczo województwami kraju.

Największa liczba tych powiązań została wytworzona z woj. śląskim, mazowieckim i wielkopolskim. Takie relacje gospodarcze między województwami kraju powstałe na podstawie kapitału zagranicz-

nego dowodzą, że inwestycje zagraniczne w Polsce pogłębiają dysproporcje w rozwoju gospodarczym poszczególnych regionów, zwiększając siłę rozwoju województw o najmocniejszych gospodarkach.

Dominacja powstających inwestycji zagranicznych od podstaw (*greenfield*) w województwie może aktywnie przyczynić się do wzrostu gospodarczego regionu i zwiększać jego potencjał innowacyjny. Udział tego typu przedsięwzięć zagranicznych wśród badanych podmiotów wyniósł ponad 61%. Znaczną część w regionie stanowiły także inwestycje powstałe na bazie przejęcia podmiotu wcześniej istniejącego (*brownfield*). Tego typu przedsięwzięcia dotyczyły 30% badanych inwestorów.

Tabela 1

Wewnątrz krajowe powiązania gospodarcze województwa wytworzone przez biz

Zachodniopomorskie, liczba wskazań: 8	Pomorskie, liczba wskazań: 20	Warmińsko-mazurskie, liczba wskazań: 3	Podlaskie, liczba wskazań: 5
Lubuskie, liczba wskazań: 8	Wielkopolskie, liczba wskazań: 53	Kujawsko-pomorskie, liczba wskazań: 13	Mazowieckie, liczba wskazań: 54
Dolnośląskie, liczba wskazań: 106	Łódzkie, liczba wskazań: 17	Świętokrzyskie, liczba wskazań: 3	Lubelskie, liczba wskazań: 8
Opolskie, liczba wskazań: 13	Śląskie, liczba wskazań: 67	Małopolskie, liczba wskazań: 30	Podkarpackie, liczba wskazań: 7

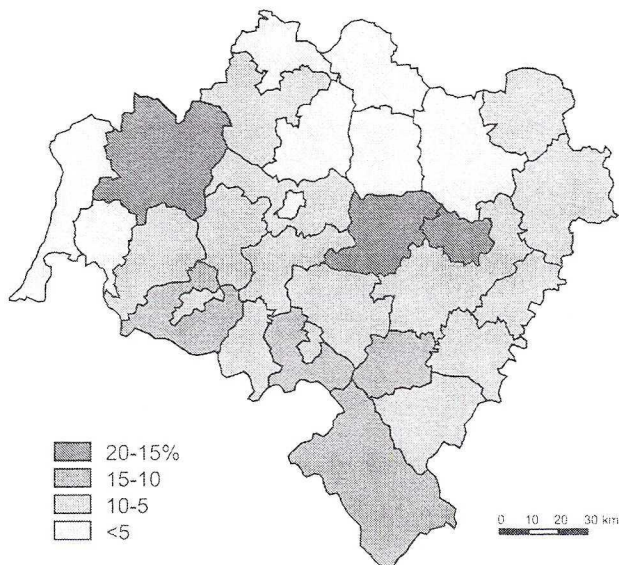
Źródło: Opracowanie na podstawie własnych badań ankietowych przeprowadzonych w latach 2000-2001.

Dokonane w regionie inwestycje zagraniczne w większości przypadków nie należą jednak do gałęzi *high-tech*. Największe z nich zostały dokonane w przemyśle maszynowym, metalowym, środków transportu, chemicznym, mineralnym, szklarskim, odzieżowym i zabawkar-skim, a także w handlu. Na szczególną uwagę zasługuje przemysł motoryzacyjny, który w regionie stanowi dużą wartość dokonanych biz. W przypadku tej branży możemy mówić o efekcie naśladownictwa. Ulokowanie kilku istotnych przedsięwzięć motoryzacyjnych spowodowało przyciąganie do regionu kolejnych inwestycji zagranicznych z branż pokrewnych, które dostarczają półproduktów lub części dla finalnego wyrobu.

Brak istotnej wielkości biz dokonanych w dziedzinach *high-tech* w regionie powoduje, że ulokowane inwestycje podnoszą jakość wytwarzanych produktów i wprowadzają nowsze technologie, lecz nie dokonują oczekiwanych i pożądaných przekształceń strukturalnych w gospodarce regionu, mogących zwiększać jej konkurencyjność i innowacyjność.

Świadczy o tym brak lub niewielka skala wydatków ponoszonych przez inwestorów zagranicznych na B+R w Polsce i w województwie. Zdecydowana większość badanych inwestorów dokonuje nakłady na B+R w swoich firmach macierzystych za granicą (84% badanych). Tylko 16% respondentów przeznaczają od 1-10% swoich obrotów na wspomniane nakłady w firmach zlokalizowanych w województwie. Brak znacznego udziału inwestycji *high tech* w gospodarce regionu powoduje, że dokonane inwestycje nie likwidują w sposób istotny *luki technologicznej* (Pluciński 1997) istniejącej między regionami Unii Europejskiej, a gospodarką Dolnego Śląska.

Zagraniczne przedsiębiorstwa na obszarze regionu oddziałują na jego rynek pracy. W podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego na koniec 1999 r. pracowało 9,7% ogółu pracujących w województwie. Największy udział pracujących w spółkach z kapitałem zagranicznym w ogólnej liczbie pracujących zaobserwowano w powiatach położonych w południowej i centralnej części regionu, zaś najmniejszy w jego części północnej (ryc. 5). Zastosowanie w zagranicznych przedsięwzięciach in-

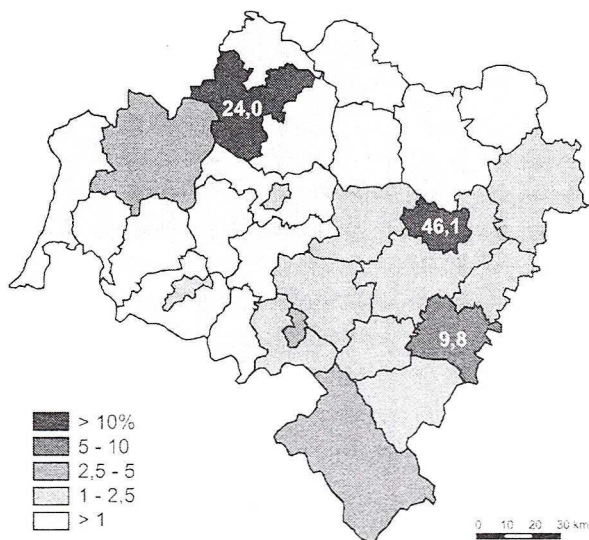
Ryc. 5. Udział pracujących w spółkach z kapitałem zagranicznym w ogólnej liczbie pracujących w 1999 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Kapitał zagraniczny...* (2000).

westycyjnych nowocześniejszych technologii i metod zarządzania w procesach produkcji sprawiają, że charakteryzują się one efektywniejszym wykorzystaniem czynnika pracy w stosunku do podmiotów kraju ich lokaty. Nie powodują więc gwałtownego przyrostu miejsc pracy. Dlatego w obszarach, w których procesy restrukturyzacyjne lub likwidacji przebiegają w wielu podmiotach, pojawienie się zagranicznych inwestycji nie musi jednocześnie oznaczać spadku stopy bezrobocia (Kryńska 2000). Podobny przebieg zjawiska możemy zauważyć w powiatach Dolnego Śląska. Zwiększanie zagranicznych projektów inwestycyjnych nie wywołuje w żadnym z powiatów województwa obniżania się stopy bezrobocia. Trudno jest także stwierdzić, a następnie określić, czy i w jakim stopniu dokonane inwestycje tworzą bezrobocie w powiatach przez eliminację z rynku rodzimych podmiotów. Wydaje się jednak, że przedsięwzięcia w regionie pozytywnie i korzystnie wpływają na jego rynek pracy. Dowodem tego może być względnie wysoki udział pracujących w podmiotach zagranicznych na tle ogółu pracujących w powiatach wałbrzyskim, kłodzkim i dzierzoniowskim. W powiatach tych, ze względu na ich niekorzystną strukturę gospodarczą procesy likwidacji wielu podmiotów gospodarczych rozpoczęły się już we wczesnych latach transformacji, kiedy analizowane inwestycje praktycznie nie występowały na ich terenie. Ten znaczny udział pracujących w podmiotach z kapitałem zagranicznym w rynku pracy wspomnianych powiatów, może więc świadczyć o ich pozytywnym wpływie na tworzenie nowych miejsc pracy. Względnie słabe oddziaływanie tych inwestycji na rynek pracy pod względem tworzenia nowych miejsc pracy w większości powiatów regionu wynika ze zbyt szybkiego tempa likwidacji podmiotów wcześniej istniejących na ich obszarze, przy niskiej skali przyrostu nowych zarówno krajowych, jak i zagranicznych podmiotów gospodarczych. Przedsiębiorstwa zagraniczne będą więc miały duży wpływ na lokalny rynek pracy tylko wtedy, gdy wzrośnie liczba dużych inwestycji (jak np. w przypadku Wrocławia).

Inwestorzy zagraniczni charakteryzują się większą aktywnością inwestycyjną, niż krajowi. Towarzyszy temu jednocześnie większe zaangażowanie kapitałowe po stronie inwestorów zagranicznych (*Bezpśrednie inwestycje...* 1999). Większa aktywność inwestycyjna sprzyja odtworzeniu majątku trwałego przedsiębiorstw przyczyniając się tym samym do wzrostu wielkości i wartości produkcji oraz podnoszenia jakości wytwarzanych produktów lub świadczonych usług. Ma to szczególne znaczenie w obszarach charakteryzujących się znaczną dekapitalizacją majątku trwałego.

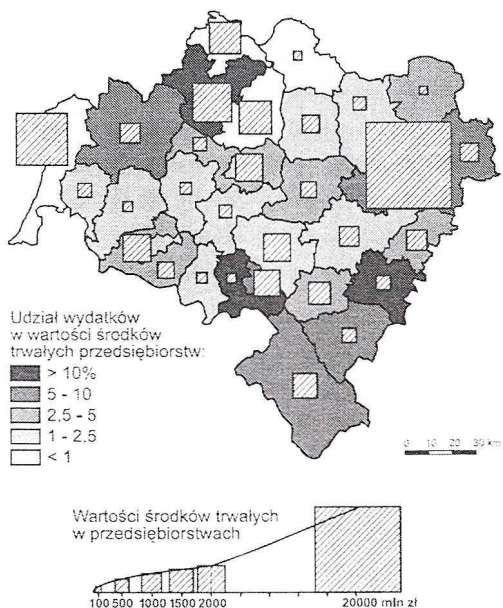
Wysoka aktywność inwestycyjna zlokalizowanych na Dolnym Śląsku inwestorów zagranicznych wyróżnia województwo na tle innych regionów Polski. Przeciętna wartość relacji wydatków inwestycyjnych do rzeczowego majątku trwałego w podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego w województwie w latach 1996-2000 wyniosła blisko 35%, przy średniej krajowej 33%. Rozkład przestrzenny wydatków inwestycyjnych poniesionych przez inwestorów zagranicznych na pozyskanie nowych obiektów majątkowych w województwie jest znacznie zróżnicowany (ryc. 6). Zachodzi jednak zgodność w rozmieszczeniu przestrzennym wielkości wydatków inwestycyjnych z wartością dokonanych inwestycji zagranicznych. W większości powiatów większemu zaangażowaniu kapitału zagranicznego towarzyszy zwiększona wartość nakładów inwestycyjnych. Niska aktywność inwestorów zagranicznych w zakresie wartości wydatków inwestycyjnych na pozyskanie nowych obiektów majątkowych istnieje w powiatach części południowo-zachodniej województwa, które charakteryzują się także największym stopniem dekapitalizacji majątku trwałego, w tym także przedsiębiorstw.

Ryc. 6. Udział inwestorów zagranicznych w wydatkach inwestycyjnych ogółem w województwie poniesionych na pozyskanie nowych obiektów majątkowych w 1999 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Kapitał zagraniczny...* (2000).

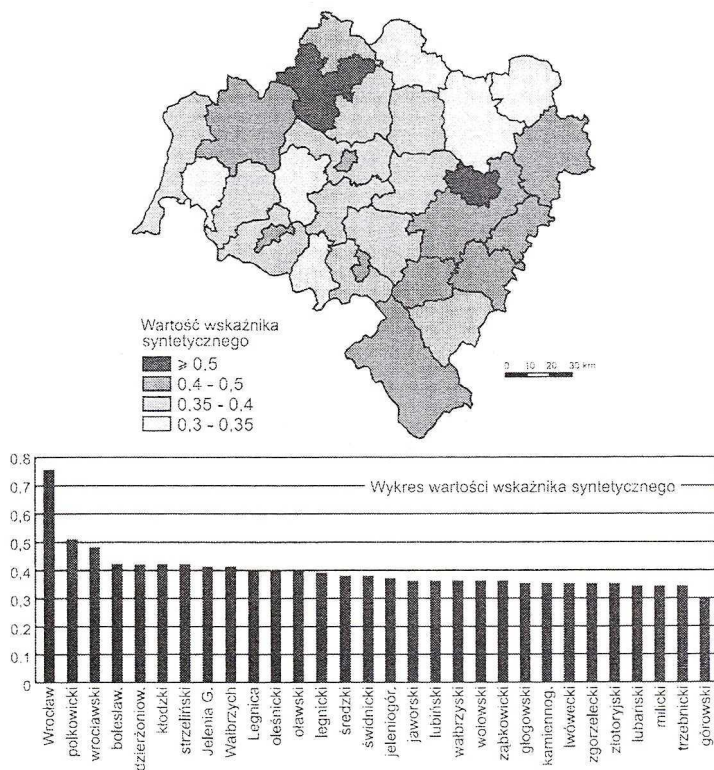
Obliczony na podstawie wskaźników (udział podmiotów z kapitałem zagranicznym w ogólnej liczbie podmiotów regionu; dynamika przyrostu podmiotów z kapitałem zagranicznym w latach 1996-1999; udział pracujących w podmiotach z kapitałem zagranicznym w ogólnej liczbie pracujących; udział nakładów inwestycyjnych poniesionych przez inwestorów zagranicznych w wartości środków trwałych oraz na pozyskanie nowych obiektów produkcyjnych; wartość biz w mln USD) syntetyczny wskaźnik rozwoju inwestycji zagranicznych z użyciem *metody odległości od wzorca* (szerzej Brezdeń 2002) w poszczególnych powiatach województwa wskazuje na zróżnicowanie wpływu biz na rozwój lokalnej i regionalnej przestrzeni gospodarczej regionu (ryc. 7). Najsilniej inwestycje zagraniczne wpływają na rozwój gospodarki Wrocławia i powiatu polkowickiego. Interesujące są wyższe wartości wskaźnika niektórych powiatów ziemskich województwa w stosunku do pozostałych ważnych miast regionu, np. powiaty bolesławiecki, dzierzoniowski, kłodzki, strzeliński osiągnęły wyższą wartość syntetycznego wskaźnika rozwoju biz,

Ryc. 7. Wydatki inwestycyjne poniesione przez inwestorów zagranicznych na pozyskanie majątku trwałego w 1999 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Rocznik Statystyczny Województwo* (2000); *Kapitał zagraniczny...* (2000).

niż Jelenia Góra, Wałbrzych czy Legnica. Może to świadczyć o dużym znaczeniu przedsięwzięć zagranicznych dla rozwoju lokalnych gospodarek, gdy są one dokonywane w obszarach o mniejszym potencjale gospodarczym. Zasadniczo najwyższy poziom wpływu dokonanych inwestycji zagranicznych na rozwój lokalnej przestrzeni gospodarczej w województwie występuje w jego południowo-wschodniej części, w sąsiedztwie głównego miasta regionu – Wrocławia. Znaczny wpływ tych inwestycji jest charakterystyczny także dla miast na prawach powiatu. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne lokują się więc częściej i wywierają większy wpływ na rozwój przestrzeni gospodarczej w województwach o silnych gospodarkach. Podobna tendencja występuje także w przypadku rozmieszczenia inwestycji zagranicznych wewnątrz regionu.

Ryc. 8. Poziom rozwoju biz w powiatach w 1999 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Polska w nowym podziale...* (1998), *Kapitał zagraniczny...* (2000), *Rocznik Statystyczny...* (2000, 2001).

Badania ekonomicznych efektów funkcjonowania kapitału zagranicznego w gospodarce woj. dolnośląskiego wskazują na rosnące znaczenie inwestycji zagranicznych w jej rozwoju. Znajduje to swój wyraz przede wszystkim w ich rosnącym udziale w regionalnych nakładach inwestycyjnych i w ogólnym zatrudnieniu w gospodarce województwa.

Zarysowuje się także przewaga firm zagranicznych nad przedsiębiorstwami macierzystymi.

Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika, że analizowane inwestycje nie wywierają jeszcze pożądaných efektów w zakresie przekształceń strukturalnych w gospodarce woj. dolnośląskiego. Jednocześnie zmniejszonemu zaangażowaniu inwestycji zagranicznych w dziedzinie *high-tech* towarzyszy regres zaplecza badawczo-rozwojowego tych firm w województwie. Przedsiębiorstwa zagraniczne w województwie w zdecydowanej większości nie prowadzą bowiem własnych prac w tym zakresie na terenie regionu, jak i Polski, ani też nie korzystają z regionalnych i krajowych ośrodków badawczych.

Cechą charakterystyczną zagranicznych inwestycji w woj. dolnośląskim jest silne rozproszenie kapitału obcego na wiele podmiotów gospodarczych.

Liczba i wartość inwestycji typu *greenfield* wyróżnia Dolny Śląsk na tle innych regionów Polski. Inwestycje te są poważnym elementem aktywizującym regionalną i lokalną gospodarkę, sprzyjającym tworzeniu nowych miejsc pracy i przekształcaniu istniejących niekorzystnych struktur funkcjonalno-przestrzennych na Dolnym Śląsku.

Podobnie charakterystyczna dla woj. dolnośląskiego jest wyższa aktywność inwestycyjna podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego, która pozwala na odtwarzanie w województwie zdekapitalizowanego majątku trwałego.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na obecnym etapie rozwoju, jak się wydaje mają pozytywny wpływ na regionalną i lokalną przestrzeń gospodarczą woj. dolnośląskiego.

Literatura

Baza największych inwestorów zagranicznych według województw, 2000, PAIZ, Warszawa.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce. Analiza i wnioski, 1999, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa.

Biuletyn Statystyczny Województwa Dolnośląskiego, 2000, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, nr 1, Wrocław.

- Brezdeń P., 2002, *Rozwój i uwarunkowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie dolnośląskim*. Praca doktorska, Wrocław, maszynopis
- Chojna J., 2001, *Miejsce podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarce narodowej Polski*, [w:] B. Durka (red.), *Inwestycje zagraniczne w Polsce*. Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa, s. 34-51.
- Czerwień E., 1990, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w gospodarce krajów wysoko rozwiniętych*. Zeszyty Naukowe – Seria II. Prace doktorskie i habilitacyjne, z. 105, Akademia Ekonomiczna, Poznań.
- Duning J., 1995, *Multinational Enterprises and Global Economy*. Addison Wesley Publ. Comp., s. 76-86.
- Dziemianowicz W., 1997, *Kapitał zagraniczny a rozwój regionalny i lokalny*. Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, Warszawa, [w:] J. Łoboda, E. Jakubowicz (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 51-69.
- Haas H., Łoboda J., 1999, *The Competitiveness of Regions as Exemplified by Attractiveness to German Direct Investment in Poland*, [w:] R. Domański (red.), *The Competitiveness of Regions in the Polish and European Perspective*. Studia Regionalia KPZK PAN, vol. IX, PWN, Warszawa, s. 389-403.
- Hill Ch., Johnes G., 1992, *Strategic Mangement*. Boston.
- Gawlikowska-Hueckel (red.), 2000, *Regiony Polski. Województwo dolnośląskie. „Profile regionalne”*, nr 1, Gdańsk-Warszawa.
- Jodkowski A., 1996, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce jako element kształtowania konkurencyjności regionu*. Warszawa.
- Kapitał zagraniczny w województwie dolnośląskim w latach 1998-1999*, 2000, Urząd Statystyczny we Wrocławiu.
- Kostrubiec B., Łoboda J., 1997, *Inwestycje zagraniczne i handel zagraniczny jako przejaw transformacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej w Europie Środkowo-Wschodniej*, [w:] *Precesy integracji i transformacji systemowej w jednoczącej się Europie*, Z. Jabłoński, W. Maik, (red.). „Przegląd Regionalny”, Toruń.
- Kożuch B., 1998, *Inwestycje zagraniczne a wzrost konkurencyjności regionu*, [w:] Z. Olesiński (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*. PWE, Warszawa, s. 191-213.
- Kryńska E., (red.), 2000, *Polskie specjalne strefy ekonomiczne*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Kudęłko J., 1996, *Miejsce inwestycji zagranicznych w gospodarce kraju*, [w:] Z. Ziolo (red.), *Wpływ procesów transformacji gospodarki narodowej na funkcjonowanie jednostek gospodarczych i układów przestrzennych*. Komisja Geografii PTG, Warszawa, s. 138-145.
- Luc S., 2000, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie a przekształcenia strukturalne w przemyśle Polski*. „Monografie i opracowania” nr 475, SGH, Warszawa.
- Pluciński E., 1997, *Integracja polskiej gospodarki z rynkiem UE*. „Gospodarka Narodowa” nr 3, s. 71-81.
- Polska w nowym podziale terytorialnym*, 1998, GUS, Warszawa.

- Rocznik Statystyczny Województw 2000*, 2000, GUS, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny Województw 2001*, 2001, GUS, Warszawa.
- Transnational Corporations in World Development. Trends and Prospects*, 1988, United Nations Center on Transnational Corporations, New York.
- Witkowska J., 1996, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Europie Środkowo-Wschodniej. Próba interpretacji na gruncie teorii bezpośrednich inwestycji zagranicznych i teorii integracji*. Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Wysokińska Z., 1998, *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na dostosowania strukturalne w gospodarce*, [w:] *Bezpośrednie inwestycje*, op. cit., s. 113-123.